

education of children with disabilities together with healthy peers for their favorable social inclusion of monitoring coverage of children with special educational needs individual training, the provision of a child with special needs and their parents about the infrastructure-school education schools in the district, town, village to represent the child with special needs with appropriate bodies and services. Important in social and educational work of an educational institution is the protection of dignity of the child. Because violence is a learned behavior, social and pedagogical work of an educational institution must include the prevention of aggressive behavior, violence among children in the family environment. The problem of social and legal protection of children and youth became actual. In fact the conditions of the conflict situation in the country are amount the incidence of violence and attitude towards children.

Key words: socio-pedagogical work, secondary schools, children, the violence, inclusive education, documents.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2016 р.

Прийнято до друку 29.02.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Рассказова О. І.

УДК [37:305]:342.722

С. М. Гришак

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ПОСТРАДЯНСЬКИХ СУСПІЛЬСТВ (90-ТІ РОКИ ХХ СТ.)

Загальновідомо, що в результаті розпаду СРСР в 90-х роках ХХ ст. на теренах колишніх республік стали утворюватися нові незалежні держави, які через спільну територію і певний спільний історичний розвиток у складі єдиної країни, формували в масштабах світового політичного ландшафту пострадянський простір. В науковий обіг термін «пострадянський простір», за даними багатьох авторів, був уведений Альгісом Празиускасом у статті «СНД як постколоніальний простір». Як уточнює Ю. Дем'янчук: «Пострадянський простір – це сукупність незалежних держав, що вибули зі складу СРСР у період його розпаду в 1991 р. і почали свій суверенний незалежний політичний курс» [1, с. 157]. У сучасному політичному дискурсі поняття пострадянський простір включає в себе всі пострадянські держави, у тому числі країни Балтії (Латвія, Литва, Естонія).

Останнє десятиліття ХХ ст. характеризувалося розпадом соціалістичної системи СРСР, створенням незалежних держав і початком процесів національного самовизначення в колишніх республіках. Після

розпаду союзу перед керівництвом нових країн стало завдання легітимації нових режимів влади, укріплення їхнього міжнародного авторитету та включення до світового співтовариства як рівноправних союзників, що обрали для себе демократичний шлях розвитку. Одним із пріоритетних напрямів державної політики була визначена інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів, що в свою чергу, передбачало прийняття нашою державою тих стандартів, що відповідають принципам демократичного суспільства, одним із найважливіших яких є подолання всіх видів дискримінації і обмеження вільного розвитку особистості, в тому числі і за ознакою статі.

За даними Світового Банку (the World Bank), дискримінація за ознакою статі виявляє себе більш-менш у різних аспектах життя людини, в залежності від країни та регіону, і є розповсюдженим явищем. Від такої дискримінації страждає суспільство в цілому, тому головною проблемою сучасного процесу розвитку постає забезпечення гендерної рівності: «Сприяти встановленню гендерної рівності є ... важливою частиною стратегії розвитку, мета якої полягає у тому, щоб як жінкам, так і чоловікам дати можливість виборсатися з тенет бідності та поліпшити свій життєвий рівень» [2, с. 17 – 18].

Отже, світове співтовариство визнало гендерну рівність, яка зумовлює забезпечення рівних прав і можливостей для людей незалежно від їх статі, одним із непорушних принципів та базових цінностей і стандартів справжньої демократії та соціальної справедливості. За висловленням Л. Кобелянської: «Політика рівних прав і рівних можливостей для жінок і чоловіків вписана у контекст загальносвітових процесів сьогодення...» [3, с. 60 – 61], бо гендерний фактор, як справедливо зазначає дослідниця, світова спільнота справедливо розглядає як фактор прогресу та один із потенціалів розвитку людства.

Науковці визнають, що демократія гендерна, яка «стверджує імперативи громадянських, політичних і соціальних прав людини без дискримінації статі» вважається складовою демократії загалом, вона є «неодмінною передумовою творення громадянського суспільства й демократичної держави, важливий чинник формування соціальних відносин на основі паритетності» [4, с. 38 – 42]. Не викликає здивувань, що пострадянські держави, які взяли орієнтацію на розбудову громадянського суспільства, основною стратегією визначили для себе стратегію забезпечення гідних умов життя всіх людей, зумовлених реалізацією прав і можливостей людини – як чоловіка, так і жінки, бо очевидно, що «демократичне суспільство не може прийняти ситуацію, коли половина населення є маргіналізованою щодо своїх основних громадянських прав та обов'язків» [3, с. 60].

Безперечно, система освіти, яка слугує індикатором будь-яких глибинних змін в суспільстві, у тому числі й тих, що відтворюють гендерну нерівність, включаючи ті чи інші її форми, сама стає фактором статевої дискримінації. З одного боку, освітнє середовище як важливий

агент соціалізації молоді, який формує підґрунтя для професійного зростання жінок і чоловіків, їх активної участі в суспільно-політичному житті країни та їхні гарантії достойного життя в майбутньому, легітиме загальнозначущі соціальні, включаючи й гендерні, цінності та норми, які неминуче будуть відтворюватися у сфері соціально-економічних відносин суспільства. З іншого, традиційна гендерна ідеологія суспільства в цілому та його окремих політичних, соціально-економічних інститутів неминуче знаходить відображення в системі освіти.

Не викликає здивувань, що процес демократичних перетворень, розпочатий у знов утворених незалежних державах колишніх республік СРСР після його розпаду, відбуваючись на фоні глибоких суспільно-політичних, соціально-економічних і культурно-ідеологічних змін, обумовлених реформуванням майже всіх сфер життєдіяльності суспільств пострадянського простору, відобразився і на становищі справ у сфері освіти, виявляючи кризу її традиційної моделі. Питання щодо гендерного рівноправ'я, яке з особливою гостротою стояло в період інтенсивних трансформацій на пострадянському просторі, потребувало розв'язання і нового осмислення на рівні освіти, вимагаючи впровадження в освітній процес ідеї гендерної рівності. Нагальна потреба розвитку гендерної освіти вимагала змін державної політики в освітній сфері.

Трансформаційні процеси, з якими зіткнулися пострадянські суспільства на рубежі ХХ – ХХІ століть, супроводжувалися економічною кризою, соціальними конфліктами, політичною нестабільністю. Перехід до ринкової економіки, що характеризувався часто стихійним упровадженням реформ, потягнув за собою стагнацію виробництва, від якої в першу чергу потерпали жінки. Як свідчать дослідження В. Близнюк, Н. Власенко, В. Танцюри та ін., економічна сфера всіх пострадянських суспільств відзначалася гендерним дисбалансом, що виявлялося в зниженні економічної активності жінок, падінні їхньої конкурентоспроможності, підвищенні ризику втрати роботи (жінки складали більшість серед звільнених із підприємств і організацій різних форм власності), що в результаті призвело до тотального безробіття та фемінізації бідності, витиснення жінок у низько оплачувані сектори економіки. Це засвідчує і сфера освіти – як низькооплачувана держбюджетна галузь, система освіти відзначається надзвичайною фемінізованістю, жінки тут складають переважну більшість. Крім того, в освіті, як і в інших галузях економіки пострадянських суспільств, спостерігається тенденція професійної сегрегації і по вертикалі (нерівний доступ до кар'єрних ієрархій), і по горизонталі (нерівний доступ до певних професій). Дослідники відмічають, що жінки майже не можуть впливати на освітню політику через їхню відсутність на верхніх щаблях освітньої сфери – за рідким виключенням вони займають пост ректора, невелика кількість займає керівні посади в міністерствах освіти, ні однієї жінки міністра освіти на той час у державах пострадянського простору не

було. Окрім того, системи вищої та професійної освіти посилюють горизонтальну гендерну сегрегацію – юнаки навчаються на традиційно «чоловічих» спеціальностях, дівчата – на «жіночих», що, безсумнівно, в подальшому приводить їх у різні сегменти ринку праці [8; 9].

Не суперечить цим фактам і ситуація в сферах підприємництва, управління та банківської системи, тобто таких, які вважаються престижними сферами праці, де доля зайнятості жінок складала приблизно чверть порівняно з чоловіками. У приватному секторі економіки також були наявні дискримінаційні практики щодо жінок, особливо репродуктивного віку, – через небажання працедавців лишніх витрат, що виникають у зв'язку з вагітністю та доглядом за дітьми, жінкам пропонувалася неprestижна низькооплачувана робота, тимчасова праця або короточасні контракти.

Звертають увагу дослідники і на питання рівного ставлення без дискримінації щодо професійного зростання жінок і просування їх по службі. Як зауважує Н. Юрлова, в умовах радикальних змін у діяльності ринків праці розбіжність між конкурентоспроможністю жінок і чоловіків прямо залежить від їхнього кваліфікаційного рівня та освіти, але, незважаючи на той факт, що жінок із вищою та середньо професійною освітою на ринку праці було більше, вони не могли конкурувати на рівних із чоловіками через брак можливостей підвищення власної кваліфікації, що, безперечно, відбивалося на просуванні їх по службовим сходам [5, с. 36].

Виявлялися обмеження прав жінок і при прийомі на роботу, бо, як доводять дослідження, більш охоче працедавці беруть представників чоловічої статі. Найпоширеним же видом дискримінації в економічній сфері дослідники вважають різну оплату за рівноцінну працю жінок і чоловіків. У витягу зі звіту Світового банку наголошується, що: «Незважаючи на зростання освітнього рівня жінок, у рамках існуючого ринку робочої сили вони і надалі отримують меншу винагороду, ніж чоловіки, навіть за умови наявності в них однакових із чоловіками освіти та трудового стажу» [2, с. 23 – 24]. Цей висновок підтвердив у ході міжнародної конференції 2003 р. голова Комітету Верховної Ради України з питань прав людини Г. Удовенко: «До цього часу зберігається домінування чоловіків у сфері високооплачуваних спеціальностей та очевидна різниця між заробітними платами, яку отримують чоловік і жінка фактично за однакову роботу» [6, с. 52].

На жаль, на рівні повсякденного мислення люди сприймали дискримінацію як нормальне життєве явище. Наприклад, у литовському суспільстві, як зазначає Ю. Гузевичюте, «в 1994 році 72% опитаних чоловіків і 54% жінок вважали переважне право чоловіка на роботу не проявом дискримінації за ознакою статі, а скоріше нормою» [7, с. 32].

Водночас, реформування системи економіки, перехід до її ринкової моделі розширили можливості самореалізації жінок, сприяли їх залученню до власної підприємницької діяльності, самостійної

організації приватних підприємств і створення нових робочих місць. Отже, з одного боку, зростала частка жінок, які залишилися без роботи або працевлаштувалися із зниженням соціального статусу, а з іншого – з'являється нова формація молодих жінок, характерною рисою яких стала орієнтація на успішну кар'єру, опора на власні сили. Очевидним виявляється конфлікт між традиційною моделлю жіночої поведінки, яка відповідає очікуванням суспільства (жінка-домогосподарка, жінка-матір тощо), і новими гендерними ролями жінок, пов'язаними з публічною сферою їх реалізації, які виходять за межі стереотипних уявлень (жінка-підприємець, жінка-політик тощо).

Посилювали поляризацію гендерних ролей у суспільстві і пануючі гендерні стереотипи, які ще змалечку орієнтують молодих людей на певні життєві сценарії, де чоловікам відводяться домінуючі, а жінкам другорядні ролі. Крім того, дослідники зауважують, що в перехідний період у пострадянських суспільствах посилювався соціальний та психологічний тиск на жінок з метою витискування їх із суспільного життя в сферу побуту. Соціальні ролі чоловіків і жінок сприймалися відповідно до традиційних уявлень колишніх поколінь. Така тенденція гендерної асиметрії простежувалася в різних сферах, зокрема і в освіті, що, безперечно, обумовлено шерегою факторів, але перш за все, стереотипами гендерних ролей жінок і чоловіків, які активно підтримувалися сім'єю, ЗМІ, навчальними закладами. Не дивно, що гендерні відмінності, існуючі в суспільстві, в свою чергу, впливають на освітні траєкторії жінок, їх професійний вибір і подальшу участь в соціально-економічному та суспільно-політичному житті.

Разом із тим, у сфері економічних відносин пострадянських суспільств спостерігається, за даними досліджень, поступове нівелювання традиційного розподілу праці. Жінки, як вже зазначалось вище, орієнтуючись на успішну кар'єру, швидко засвоюють чоловічі професії, в галузі професійної освіти «дівчата все сміливіше йдуть на традиційно «чоловічі спеціальності» [8, с. 374].

Формування нового соціального порядку в нових незалежних державах відбувалося в умовах соціальної напруженості, різкої соціальної поляризації суспільства, загостренням соціальних, у тому числі гендерних, проблем, поглибленням гендерної асиметрії в усіх сферах суспільного життя, зокрема і в приватній сфері. Розрив у доходах чоловіка та жінки не дозволяли останній на рівних брати участь в розподілі ресурсів і прийнятті рішень на рівні родини. Крім того, існуючі норми, підтримуючи патріархатні відносини в приватному житті, поклали на жінку відповідальність за сім'ю та виховання дітей, що обмежувало її можливості професійної самореалізації відповідно до її здібностей, тож не дивно, що результатом стало різке зниження соціального статусу жінок. З іншого боку, складні соціально-економічні трансформації 90-х років, що відбувалися в пострадянських суспільствах, мали негативний вплив і на чоловічу статтю. Дослідники зазначають, що жорсткі стандарти маскуліної

культури і дотримання так званого «кодекса мужності» ставали причиною завищеної смертності чоловіків працездатного віку порівняно із жінками, середня тривалість життя чоловіків була набагато менша за жіночу. Нестабільність перехідної економіки того часу (зростаючий рівень безробіття, криміналізація, економічна міграція) призвела до криміналізації суспільства, моральної деградації населення, зростанню коефіцієнту самовбивств, що в першу чергу торкнулося чоловіків, бо як зауважують дослідники: «Вони більшою мірою схильні до девіантної поведінки, алкоголізму, наркоманії, психосоматичним і серцево-судинним захворюванням» [8, с. 75; с. 209].

Не викликає сумніву, що сфера соціально-економічних відносин у першу чергу потребує практичного розв'язання проблеми забезпечення рівності прав чоловіків і жінок через низький рівень життя, зубожіння значної частини населення, бо зазначене «стає підґрунтям як для застосування дискримінаційних стосовно жінок дій, так і до їх мовчазної згоди на порушення їхніх прав та приховування таких фактів» [6, с. 53].

Очевидним є той факт, що соціально-економічні трансформації торкнулися і питання рівноправ'я в системі освіти. Незважаючи на відносно високий і практично рівноцінний рівень грамотності та освіти у жінок і чоловіків, що зберігся з радянських часів, дослідники відзначають зниження рівня освіти у молоді, особливо в країнах Середньої Азії, чому, на думку експертів у сфері гендерної рівності, сприяв «виниклий феномен бідності з характерними для неї ознаками обмеження потреб і притягань на отримання освіти» [9, с. 351]. До того ж перехід до ринкової економіки, що потягнув за собою комерціалізацію освітніх услуг, особливо в системі вищої та професійної освіти, поставив багато сімей через брак фінансових можливостей перед вибором, кому віддати переваги в подальшому навчанні, і часто цей вибір був не на користь доньки. Не викликає здивувань, що функціональна безграмотність більш усього розповсюджувалась серед жінок, причинами чого дослідники вважають не тільки зниження рівня життя населення та зростання витрат на навчання з бюджету сім'ї, різке зниження престижу освіти, але й відтворення традиційних уявлень про роль і місце жінки в родині та суспільстві. Відповідно до проведених опитувань в Узбекистані, як зазначають автори досліджень, в освіту дівчат вкладають менш грошей, орієнтуючись виключно на роль матері та дружини, а «головний наголос робиться на тому, що їх головний обов'язок – це заміжжя і ведення домашнього господарства» [9, с. 435].

Безсумнівно, що кризова ситуація, яка склалася в соціально-економічній сфері, тільки посилювала статеву дискримінацію та нерівність у міжстатевій взаємодії й об'єктивно вимагала змін у ставленні суспільства до гендерних проблем. Крім того, відбувається конфронтація старих, традиційних цінностей та ідей, що відстоюють патріархатні відносини, з новими, сучасними, які спрямовані на партнерські стосунки у суспільній взаємодії.

Не менш негативного впливу від структурних трансформацій зазнали інші сфери життєдіяльності пострадянських країн. Перехідний період супроводжувався проявом гендерної асиметрії не тільки в соціально-економічному, а й у політичному житті суспільств. Дослідники відмічають патріархатний тип політичної культури, де «всі важелі влади знаходяться в руках чоловіків і домінує чоловіча модель правління» [8, с. 78], має місце низьке представництво жінок на ключових постах в органах як законодавчої, так і виконавчої влади, спостерігається зниження їх активності із зростанням влади та ресурсів. Жінки відторгнуті від активної політичної участі, законотворчого процесу, сфери прийняття рішень, що свідчить про повну дефемінізацію влади і політичну маргіналізацію жінок.

В дослідженнях звертається увага на розбіжності масштабу проблеми гендерної нерівності і ступенем її представленості в публічному дискурсі, який виявляє пріоритет домашньої, репродуктивної ролі жінки в суспільстві – політики воліють використовувати традиційні міркування про роль жінки-матері, хранительки домашнього вогнища тощо.

Відмічають дослідники і двояке відношення до гендерної проблематики засобів масової інформації, представників культури та інтелігенції, які, формально підтримуючи просування принципів гендерної рівності в суспільне життя, фактично призивають до повернення жінки в сім'ю, до виконання нею традиційних обов'язків домогосподарки та виховательки дітей. Наприклад, в середньоазійських пострадянських республіках на державному телебаченні з'явилося багато спеціальних телепередач, спрямованих на формування і закріплення ісламських уявлень про роль жінок. За даними соціологічних опитувань в Узбекистані майже половина опитуваних «виступають за обмеження прав жінок заради утвердження традиційних ісламських норм поведінки» [9, с. 426], що, безперечно, впливає на її соціально-економічні можливості. Дослідники констатують: «дискримінація, чоловічий шовінізм, забобони сприяють формуванню у жінки пасивності і почуття безвихідді» [9, с. 438].

Автори досліджень із гендерної проблематики доводять, що погляди жінок на питання, пов'язані з гендерною нерівністю, часто мало чим відрізняються від поглядів чоловіків, а деколи жінки стають на більш патріархатних позиціях, ніж чоловіки. Причину вбачають у наявності гендерних стереотипів щодо традиційних ролей жінки та чоловіка, їх гендерних стосунків, зокрема і в сфері приватного життя, бо саме тут зароджуються дискримінаційні або паритетні практики взаємовідносин членів родини, закладаються основи гендерної нерівності. Крім того, як підкреслюють дослідники, зростаюча роль церкви в суспільствах пострадянського простору впливає на підтримку та відтворення застарілих стереотипів і дискримінацію, призводить до укріплення патріархальності в родині, що згодом впливає і на суспільні відносини загалом.

Незважаючи на визнання у пострадянських суспільствах більш низького статусу жінки порівняно з чоловіком, прагнення до виправлення ситуації нерівності та дискримінації у міжстатевій взаємодії, більшість населення, за даними досліджень, залишається прихильниками традиційних образів жіночої та чоловічої статей, відповідно і усталених гендерних ролей.

Натомість, масштабні реформи, що відбувалися в системі освіти пострадянських суспільств, як зазначалось вище, виявили тенденцію пристосування національних освітніх систем до світових стандартів, приєднання більшості країн до Болонської конвенції, інтеграції до єдиного освітнього середовища, і, відповідно, спричинило зіткнення з більш різнобічними за змістом попитів освітнього ринку. Це вимагало від молодих людей мобільності, володіння більш універсальними здібностями, здатності виконувати ролі, не обмежені приналежністю до тієї чи іншої статі, і, в свою чергу, потребувало перегляду певних механізмів, які відбуваються в освітньому середовищі в процесі соціалізації молоді й які сприяють їх статевої диференціації та змушують дотримуватися статево рольового репертуару гендерних ролей. Безперечно, вкрай важливим було і є прищеплення цінностей гендерної рівності молоді, у чиїх руках – майбутнє кожної держави.

Очевидно, що для пострадянських країн, які взяли орієнтацію на розбудову громадянського суспільства і які були зацікавлені в проведенні демократичних реформ і економічному розвитку, така ситуація потребувала активного втручання держави на рівні політики, особливо в освітній сфері, задля сприяння і розповсюдження гендерних знань серед населення.

Крім того, система освіти як один із найважливіших соціальних інститутів, що функціонує задля задоволення суспільних потреб, повинна живо реагувати на всі зміни та процеси, які відбуваються у суспільстві, бо є одним із найважливіших факторів, що впливає на просування гендерної рівності, але, на жаль, дослідники пострадянського простору визначають, що освіта залишається хранителькою як наявних, так і прихованих форм гендерної нерівності і дискримінації за ознакою статі.

Однак відзначимо, що з середини 90-х років у пострадянських суспільствах спостерігалось формування наукового співтовариства дослідників і викладачів, які зацікавилися гендерною проблематикою. Незважаючи на той факт, що ініціаторами залучення до гендерних досліджень і реалізації гендерних проектів на теренах пострадянського простору, цілком справедливо, вважаються міжнародні організації, тим не менш, можна вважати, що поява цих, за словами І. Тартаковської, «окремих осередків в окремих вишах», була зумовлена зростанням усвідомлення академічним колом існуючих гендерних проблем, що призводять до гендерного дисбалансу всіх сфер життєдіяльності пострадянських суспільств, зокрема й системи освіти, і необхідності підвищення гендерної свідомості суспільства.

Таким чином, можна зробити висновок, що, незважаючи на той факт, що трансформаційні процеси, які супроводжували становлення нових незалежних держав після розпаду СРСР, і які характеризувалися посиленням гендерного дисбалансу в економічній (фемінізація бідності, падіння конкурентоспроможності та трудової активності жінок), соціальної (витискування жінок, на відміну від чоловіків, із суспільного життя в сферу побуту, зниження їх соціального статусу), політичній (дефемінізація влади і політична маргіналізації жінок) сферах, у суспільствах пострадянського простору склалися позитивні передумови для зміни гендерної ситуації та впровадження політики гендерної рівності в освітнє середовище. По-перше, всі без винятку держави взяли орієнтацію на розбудову громадянського суспільства на принципах демократії, тож одним із пріоритетних напрямів державної політики була визначена інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів, що в свою чергу, передбачало прийняття нашою державою тих стандартів, що відповідають принципам демократичного суспільства, одним із найважливіших яких є подолання всіх видів дискримінації і обмеження вільного розвитку особистості, в тому числі і за ознакою статі. По-друге, в соціально-економічній та політичній сферах спостерігалось поступове нівелювання традиційної системи гендерних ролей, жінки освоювали чоловічі спеціальності, йшли у владні структури; по-третє, наявність гендерних стереотипів щодо традиційних ролей чоловіка та жінки, що посилювали гендерний дисбаланс у пострадянських суспільствах і стримували розвиток особистості зокрема, та суспільства в цілому, вимагало активного втручання держави на рівні політики, особливо в освітній сфері, задля сприяння і розповсюдження гендерних знань серед населення, підвищення їх гендерної свідомості. По-четверте, з середини 90-х років у пострадянських суспільствах спостерігалось формування наукового співтовариства дослідників і викладачів, які зацікавилися гендерною проблематикою.

Отже, питання щодо гендерного рівноправ'я, яке з особливою гостротою стояло в період інтенсивних трансформацій на пострадянському просторі, потребувало розв'язання і нового осмислення на рівні освіти, вимагаючи впровадження в освітній процес ідеї гендерної рівності, відповідно і змін державної політики в освітній сфері.

Список використаної літератури

1. Демянчук Ю. А. Интеграционные процессы постсоветского пространства как наиболее успешный путь его глобализации / Ю. А. Демянчук // Актуальные проблемы международных отношений и дипломатии (вторая половина XX – начало XXI в.) : мат-лы междунар. науч.-практич. конф. – 2013. – С. 157–159. **2. Гендер і державна політика** / [пер. з англ. ; упоряд. П. Ренкін]. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 394 с. **3. Кобелянська Л. С.** Стратегія врахування гендерної проблематики: підхід ООН / Л. С. Кобелянська //

Міжнародний досвід державного забезпечення рівності жінок і чоловіків : мат-ли міжнародної конференції (Україна, м. Київ, 30 червня – 1 липня 2003 р.). – К., 2003. – С. 60–63. **4. Гендерні аспекти державної служби** : [монографія] / М. Пірен, Н. Грицяк, Т. Василевська, О. Іваницька; [за заг. ред. Б. Кравченка]. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 335 с. **5. Юрлова Н.** Продуктивна зайнятість в умовах радикальних змін у діяльності ринків праці в деяких країнах ОЕСР / Н. Юрлова // Україна: аспекти праці. – 2000. – № 7. – С. 31–36. **6. Удовенко Г. Й.** Становлення гендерної рівності в Україні / Г. Й. Удовенко // Міжнародний досвід державного забезпечення рівності жінок і чоловіків : мат-ли міжнародної конференції (Україна, м. Київ, 30 червня – 1 липня 2003 р.). – К., 2003. – С. 51–53. **7. Адутавичюте М.** В боротьбе за гендерное равенство: опыт Литвы и Болгарии / Мета Адутавичюте, Юрате Гузевичюте, Геновева Тишева ; Пер. с англ. яз. ; Под ред. Центра исследований Восточной Европы. – 2013. – 48 с. **8. Гендерное образование** (региональный обзор в восьми странах СНГ: Армении, Азербайджане, Грузии, Казахстане, Кыргызстане, Молдове, Таджикистане и Узбекистане). – М. : ООО «Вариант» – ИГСП, 2006. – 320 с. **9. Гендерное равенство в современном мире: роль национальных механизмов** / Отв. ред. и сост. О. А. Воронина. – М. : МАКС Пресс, 2008. – 768 с.

Гришак С. М. Соціально-економічні передумови формування політики гендерної рівності в системі освіти пострадянських суспільств (90-ті роки ХХ ст.)

В статті вивчаються соціально-економічні передумови впровадження політики гендерної рівності в систему освіти пострадянських суспільств в 90-ті роки ХХ століття. Доводиться, що після розпаду СРСР становлення знов утворених незалежних держав відбувалося в умовах трансформації пострадянських суспільств і супроводжувалося посиленням гендерного дисбалансу в усіх сферах життєдіяльності. Натомість, всі без винятку держави взяли орієнтацію на розбудову громадянського суспільства на принципах демократії і недискримінації, тож питання щодо гендерного рівноправ'я потребувало розв'язання і нового осмислення на рівні освіти, вимагаючи впровадження в освітній процес ідеї гендерної рівності. Нагальна потреба в розвитку гендерної освіти вимагала корінних змін державної політики в освітній сфері.

Ключові слова: соціально-економічні передумови, пострадянські суспільства, політика гендерної рівності, система освіти.

Гришак С. Н. Социально-экономические предпосылки формирования политики гендерного равенства в системе образования постсоветских обществ (90-е годы ХХ в.)

В статье изучаются социально-экономические предпосылки внедрения политики гендерного равенства в систему образования

постсоветских обществ в 90-х годах XX века. Доказывается, что после распада СССР становление вновь образованных независимых государств происходило в условиях трансформации постсоветских обществ и сопровождалось усилением гендерного дисбаланса во всех сферах жизнедеятельности. Тем не менее, все без исключения государства взяли ориентацию на развитие гражданского общества на принципах демократии и недискриминации, поэтому вопрос относительно гендерного равноправия нуждался в решении и новом осмыслении на уровне образования, требуя внедрения в образовательный процесс идеи гендерного равенства, соответственно и коренных изменений государственной политики в образовательной сфере.

Ключевые слова: социально-экономические предпосылки, постсоветские общества, политика гендерного равенства, система образования.

Hryshak S. M. Socio-Economic Backgrounds for Forming Gender Equality Policy in the Education System of Post-Soviet Societies (the 1990 s)

The article is devoted to the study of socio-economic backgrounds for integrating a gender equality policy in the education system of post-Soviet societies in the 1990s. It is proved that in societies of post-Soviet space positive backgrounds has developed for changing gender situation and implementation of gender equality policy in the educational environment.

First, the integration of national education into the European and world education was defined as one of the priority directions of the state policy and that included the adoption of their state standards for gender equality.

Secondly, in the socio-economic and political fields there was a gradual leveling of the traditional system of gender roles, women have mastered men's specialty, they were in the halls of power.

Thirdly, the presence of gender stereotypes about traditional roles of men and women, which reinforce gender imbalance in post-Soviet societies and hindered the development of the individual and society as well, required the active intervention of the state at the policy level, especially in education, to promote and dissemination of gender knowledge among the population.

At last, since the mid 1990s in post-Soviet societies they observed the forming a scientific community of researchers and teachers who were interested in gender issues.

The urgent need for the development of gender education required changes to state policy on education.

Key words: socio-economic background, post-Soviet society, gender equality policy, the education system.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2016 р.

Прийнято до друку 29.02.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.